

Televizijske serije s kriminalistično in policijsko vsebino: popularnost in vpliv na gledalce

Slak Boštjan

Povzetek:

Namen prispevka:

S prispevkom želim podati mnenje o negativnih posledicah tovrstnih serij, prav tako pa želim opozoriti na možnost za morebiten pozitiven vpliv na gledalce.

Metodologija:

Prispevek temelji na pregledu literature.

Ugotovitve:

Vpliv televizijskih serij s kriminalistično in policijsko vsebino na gledalce je precejšen, vendar se temu (kot kaže literatura) v Sloveniji ne posveča posebne pozornosti (najti je namreč mogoče en sam članek, ki t.i. CSI efektu namenja nekaj pozornosti).

Globalno pa ni zaslediti razprave o možnosti uporabe serij za pozitiven namen (kot je recimo razbijanje mitov o spolni zlorabi).

Praktična uporabnost:

Prispevek podaja možnost praktične uporabe serij za razbijanje določenih družbenih mitov (npr. mitov o spolnih zlorabah). Serije pa bi navsezadnje lahko vplivale tudi na uspešnost kazenskega postopka, saj vplivajo na znanje storilcev in na oceno policije v očeh žrtve.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

Prispevek je namenjen osebam, ki se ukvarjajo s preventivo in tematiko spolnih zlorab, ker je tu videti velika možnost za uporabo pozitivnega vpliva serij. Prav tako, pa je namenjen osebam, ki delujejo v kazenskem postopku, kot organi pregona, saj je v prispevku ugotovljeno, da imajo serije precejšen vpliv na osebe, ki v omenjenem postopku nastopajo kot storilec ali žrtev. Opozoriti pa želim tudi na to, da je tej temi v Sloveniji namenjeno premalo pozornosti.

Segment prispevka, ki govori o uporabnosti serije, kot »razbijalca mitov« je nekaj novega in nakazuje nove uporabne možnosti in poti na tej sferi.

Ključne besede: televizijske serije, vpliv na gledalce, ponovna viktimizacija, "izobraževanje" storilcev, ocenjevanje dela policije

1 UVOD

Zagotavljanje varnosti predvsem osebne varnosti nikoli ni bilo in tudi ne bo zgolj v domeni policistov in uslužbencev institucij, ki se s tovrstno dejavnostjo ukvarjajo. »Civilno prebivalstvo« ima enako, če ne pravzaprav še večjo vlogo pri uspešnem izvajanju policijskih nalog. Posameznikova predstava o delu policistu, njegovo znanje o delu policije, znanje o svojih pravicah, odnos, ki ga ima do policije ipd. je vse kar botruje načinu in uspešnosti dela policista. Preiskovalcu bo lahko oseba v izrazito pomoč ali pa ovira pri preiskovanju. Predvsem delo kriminalistov zahteva izredno veliko interakcije med osebami s katerimi se srečuje v sklopu preiskave. Ni potrebno poudarjati, da je odnos teh oseb do preiskovalca izrednega pomena.

V povprečnem slovenskem gospodinjstvu z enim televizijskim sprejemnikom lahko sprejmemo okoli 5 prevladujočih slovenskih televizijskih kanalov (kar vključuje tudi dva nacionalna programa). Na teh 5 kanalih se v enem samem dnevu zvrstita najmanj dve epizodi različnih televizijskih serij, ki obravnavajo policijsko tematiko.¹ V kolikor pri tem upoštevamo še vse ostale tuje televizije, ki so dostopne preko satelitskega ali kabelskega omrežja, lahko vidimo, da se resnično »kopamo« v poplavi omenjenih serij. Zunaj naših meja, v državah z še večjo multimedijско infrastrukturo, pa se poplavna gladina še dviga.

2 VPLIV IN EFEKT

Dobri pokazatelji kako zelo signifikanten je lahko vpliv serij s policijsko tematiko, kažejo naraščajoče številke prispevkov strokovne javnosti, ki obravnavajo t.i. »C.S.I.² efekt (termin izhajajoč iz ang. C.S.I Effect (Vpliv popularne nadaljevanke CSI na resničnost)) C.S.I. efekt se kaže, kot negativen odnos žrtve kaznivega dejanja do samega načina dela policista / preiskovalca, saj si je kot gledalec množice televizijskih serij ustvaril mnenje o bolj sofisticiranemu načinu dela policistov / preiskovalcev.³ Gledalec oziroma žrtev je preko serij dobil vtis, da so forenzični tehniki tisti, ki preiskujejo primer in da je uspešnost raziskanih primerov skoraj sto odstotna. Serija, po kateri se efekt imenuje in je tudi največ doprinesla do napačnega vtisa je CSI: Crime Scene Investigation⁴ (slovensko Na kraju zločina). Popularnost, ki je nastala kot produkt visokega proračuna, zanimive tematike, dobrih scenaristov in tudi dejanskih forenzičnih strokovnjakov je nekako povzročila, da so se začele pojavljati še podobne serije oziroma se je še povečalo število serij, ki opredeljuje policijsko dejavnost. Moč vpliva pa je s tem še rasla.

Moč vpliva je mogoče prikazati s pomočjo analize načina snemanja in produkcije samih serij. Gre za so-vpliv več faktorjev. Najpomembnejši izmed vseh pa so elementi fikcije.

3 FIKCIJA V SERIJAH

Klasično policijsko delo je lahko izredno dolgočasno. Večino dejanj pri raziskovanju primera lahko poteka za pisalno mizo. Prisotnosti razburljivosti in adrenalina skoraj ni. Tega se zaveda vsakdo, ki je že sodeloval ali iz opazoval resnično raziskovanje kaznivega dejanja. Primeri, ki se zgodijo, so nekaj kar privlači ljudi, saj so škandalozni, prepovedani, nevsakdanji. Sam dogodek je zanimiv. Slednje pa za samo raziskovanje primera ne moremo reči. Zaradi pravnega varstva žrtve in storilca, mora preiskovalec delovati po natančno predpisanem postopku. Slednji povzroča veliko mero »pisarniškega oz. birokratskega dela«. Prav tako se preiskovalci srečujejo z omejenimi sredstvi, ki jim onemogočajo preiskovanje. V kombinacijami še z nekaterimi faktorji preiskovanje primerov počasi izgublja svojo privlačnost. Toda ne v Hollywoodu. Dejanski forenzični strokovnjaki so prinesli znanja in izkušnje. Scenaristi so jih okrasili in jim odstranili elemente, ki jim zbijajo privlačnost, visok proračun pa jim je dodal izredno zanimive vizualne učinke. Zadnja poved nam torej pove, da se je v korist privlačnosti za gledalce v serije vrnil določen odstotek fikcije. Ta fikcija pa ima na žalost veliko mero negativnih učinkov. Gledalci dobivajo vtis, da znanost lahko razreši vsa

¹ Številke predstavljajo grobo oceno, ki jo je avtor postavil po kratkem pregledu televizijskega programa petih televizij, ki so vidne preko analognega signala in tako dosegljive večini slovenskim gospodinjstvom.

² C.S.I. – vzeto iz angleščine za Crime Scene Investigation, kar pomeni preiskava prizorišča zločina. Gre za zbiranje dokazov in indicov o kaznivem dejanju iz samega prizorišča oziroma mesta kaznivega dejanja

³ Avtorjeva definicija, ki združuje Mannovo (2006) in Rowevo (2004) definicijo C.S.I. efekta.

⁴ Televizijska serija CBS korporacije. Serija je bila prvič na sporedu v ZDA leta 2000.

kazniva dejanja. Pri gledalcu oziroma potencialni žrtvi vzbudi občutek »vsemogočne« policije. Zaradi izredno dobrega prepletanja realnosti (vsebuje prave elemente preiskave, kot so recimo trikotnik dokazovanja, nalogi za preiskovanje, prijava ipd.) in fikcije (tehnologija uporabljena za raziskovanje, izredno majhen dokazni standard za pridobitev sodnih odločb ipd.) gledalec dobi napačen vtis, ki pa ga je izredno težko spremeniti. Za ločevanje resničnih korakov preiskovanja od neresničnih bi namreč gledalci potrebovali precej znanja iz kriminalistične ali pravne stroke. Pri naštevanju nekaj najosnovnejših zmot, ki se pojavljajo v serijah je najnujneje omeniti problem prikazane uporabljene tehnologije. Prav tako zelo pogosto napačno prikazana stvar je uporaba pooblastil. Predvsem v zvezi z glavnimi protagonisti, ki jih prikazuje, kot vsemogočne. Glavni junaki pogosto izvajajo cel preiskovalni postopek. Pridejo na kraj zločina, zavarujejo sledi, se pogovorijo z očividci, v forenzičnem laboratoriju analizirajo sledi in na koncu pogosto še sami aretirajo osumljenca. Gre za popolnoma nerealno prikazovanje dela preiskovalcev oziroma forenzičnih strokovnjakov.

V kolikor se pogledamo še čez ostale serije lahko opazimo neskladje področja preiskovanja. Vzemimo za primer preiskovanje starih primerov. V serijah C.S.I. to počne ena izmed izmen, ki truplo (ali kak drug pomemben dokaz) najde. V seriji Boones to počne FBI, v ostalih serijah pa to počne določen oddelek znotraj kriminalistične policije. V kolikor bi se gledalec poglobil v to dejstvo bi bilo zanj precej begajoče, saj je nejasno določeno kdo ima pooblastila za kaj. Prav tak zmeden ali nepravilen pečat je tisti, ki se kasneje pojavi kot nekakšen faktor, ki vpliva na različne subjekte in njihovo participacijo znotraj preiskovanja primera oziroma kazenskega pregona in prav vpliv na te subjekte bomo preučili v nadaljevanju.

4 PRIČE IN POROTNIKI

Osebe, ki nastopajo kot priče (v kateremkoli delu preiskave) ali porotniki, so zaradi vpliva serije podvržene že omenjenemu t.i. C.S.I. efektu. V okviru samega sodnega postopka, se C.S.I. efekt odraža kot za pojav, v katerem so osebe, ki nastopajo v vlogi priče ali porotnika pravzaprav »pametnejše« od zagovornika, tožilca, sodnika in jih pravzaprav karajo zaradi neznanja, npr. »Zakaj niste naredili DNK analiz?« (Mann, 2006). Ljudje namreč dobijo napačen vtis o tem, kako poteka dejanski postopek preiskave ali sojenja in o realnih možnostih preiskovanja primerov (pričakujejo sledi, kjer jih sploh ni mogoče najti). Od tožilcev in sodnega sistema se zahteva, da zberejo vedno večjo količino forenzičnih dokazov. Porotniki pa svoje mnenje vedno bolj ustvarjajo zgolj na podlagi omenjenih, torej znanstvenih dokazov. Kar sicer ima svoje prednosti. V preteklosti so tožilci imeli probleme, kako laični javnosti (torej porotnikom) predstaviti s kompleksno znanstveno tehniko pridobljen dokaz. Serije so to olajšale saj so informirale javnost o tej tematiki (Ramsland, K. The C.S.I. Effect).

Naslednja posledica se dotika vrednosti materialnih dokazov v primerjavi z izjavami prič oziroma pričevanji. Gledalci C.S.I.-ja so bolj kritični do prič in večjo verodostojnost pripisujejo materialnim torej znanstvenim dokazom (Schweitzer in Saks, 2007).

Omenjeni efekt pa ni prvi, v preteklosti sta se že pojavljala t.i. "Oprahization" in "Perry Mason Syndrome". Prvi sindrom se opisuje kot nezmožnost pripisovanja krivde storilcu, zaradi lastne viktimizacija v preteklosti, drugi pa povzroči, da porotniki pripisujejo preveč navzkrižnemu zasliševanju saj pričakujejo, da bo tožilec ali zagovornik »zlomil« pričo / obdolženega in tako pokazal, *kdo* je pravi storilec (Mann, 2006).

Kot kaže v Sloveniji omenjeni efekti (zaenkrat) nimajo tolikšne škode za naš pravni sistem, kot ga imajo v anglo-ameriškem. Manjka namreč ključna prвина za vpliv efekta – porotniki. Čeprav

naš pravni sistem dejansko pozna porotnike (število le-teh je odvisno glede na težo kaznivega dejanja), pa ti na obsodbo in končno kazen le redko vplivajo. So le nekakšno proceduralno »nujno zlo«. Pogosto se (kritično) omenja pasivnost slovenskih porotnikov saj le redko sprašujejo, dajejo pobude, ali kakorkoli drugače aktivno sodelujejo v pravnem postopku. Najpogosteje samo pritrdijo sodniku. Temu je verjetno pripomogla tudi sama starostna sestava porotnikov v našem pravnem sistemu (ponavadi gre za starejše občane. Slednji pa tudi spremljajo oddaje in serije drugačne zvrsti, ki niso predmet obravnave tega prispevka)⁵. Kar se tiče vplivov serij na sodnike, raziskav, ki bi obravnavale tovrstni vpliv nisem zasledil. Najverjetneje pa niso tako neprofesionalni, da bi tovrstne serije vplivale na njihove odločitve (čeprav se glede kakovosti delovanja slovenskega sodstva porajajo vprašanja).

5 VPLIV NA ŽRTVE KAZNIVIH DEJANJ

Iskanje pojma, ki bi ustrezno opredeljeval tovrstno viktimizacijo se je izkazalo za precej težko. Tudi v tuji literaturi ni zaslediti posebnega in ustreznega termina. C.S.I efekt se v večini primerov obrača le na vpliv oškodovanca in policije ter na vpliv porote, medtem ko bi se splačalo analizirati obravnavane serije, kot potencialnega "viktimizatorja". Raziskav kako serije s policijsko tematiko vplivajo na žrtev kaznivega dejanja ni zaslediti, menim pa, da bi lahko govorili o neke vrsti »sekundarni« viktimizaciji,⁶ saj je oseba, ki je bila žrtev nekega kaznivega dejanja, dobesedno bombardirana z vizualnimi prizori enakega kaznivega dejanja s strani množice policijskih serij. Za primer vzemimo enega izmed najbolj drastičnih primerov - posilstvo. Ženska, ki je bila posiljena pogosto dobi odpor do stvari, ki jo spominjajo na to nasilno dejanje. Povečini gre za vonj ali obleko, ki je podobna storilčevim, kraj dejanja, lastne predmete, ki jih je nosila v tistem času ipd. Sedaj pa, če sledimo korakom mnogim izmed žrtev, ki jih doleti taka travmatična izkušnja – beg v drug, fantazijski svet. Kar pomeni tudi osamitev in to, da se skušajo »zamotiti« s televizijo. Na nesrečo žrtve je na večini programov prej ali slej ena izmed policijskih serij, v kateri se pogosto pojavi tudi posilstvo. Žrtev je lahko »sekundarno« viktimizirana tudi, če ne »beži v ta svet«, ampak zgolj v napačnem trenutku prižge televizijo. Omenjen primer bi lahko označili kot karikiran, toda menim, da bi se našel tudi kak tak primer, ki bi potrdil moje mnenje.

Lahko pa bi na to gledali z drugega zornega kota. Oseba, ki je bila spolno zlorabljen (otrok, mladostnik ali odrasla oseba), bi lahko v teh serijah videla vzpodbudo, da kaznivo dejanje prijavi, da stopi naprej, saj bi si na podlagi serije lahko ustvarila mnenje: »Saj storilca vedno dobijo; Vedno je kaznovan«. Daleč od realnosti, toda če ta zgodba spodbudi žrtev k prijavi lastne zlorabe, so ustvarjalci serij naredili več dobrega, kot si zamišljajo. Menim, da se je potrebno z vsemi možnimi sredstvi spopadati z miti o spolnih zlorabah. Privlačne televizijske serije bi lahko bile odlično za to.⁷ Kako zelo močan vpliv imajo serije na gledalce se da prepoznati čez celotno besedilo. Potrebno je (predvsem mladim) žrtvam spolnih KD dati občutek, da če so spolno zlorabljeni in bodo to prijavili policiji bodo postali zaščiteni in storilec bo preganjan. Kljub temu, da preiskovalec mogoče ne bo tako »cool« kot Gil Grissom,

⁵ Zanimivo bi bilo vprašati slovenske porotnike, katere televizijske vsebine spremljajo in če so med njimi tudi serije s policijsko tematiko in v kolikor jih spremljajo - ali jim je spremljanje teh serij kaj »pomagalo« pri vlogi porotnika. Ali so mogoče kaj več pričakovali od tožilcev in policistov in ali če so zaradi prikazanega nasilja v medijih pripravljeni hitreje nekoga obsoditi.

⁶ O sekundarni viktimizaciji govorimo, ko je žrtev vedno znova podvržena podoživljanju kaznivega dejanja zaradi samega preiskovalnega postopka. Pri podajanju prijave, ko jo policisti sprašujejo, ko priča na sodišču ipd. vedno znova podoživlja sam (pogosto izredno travmatičen) dogodek. Vse to pa povzroča predvsem psihične posledice.

⁷ Ob tem je nujno upoštevati tudi določene slabosti tako množičnega vpliva. Moč bi bilo predvidevati, da bi število prijav naraslo in s tem občutneje obremenili delo policistov. Pojavlja se torej vprašanje ali bi policija zmogla obravnavati toliko prijav. Po vrhu pa bi žrtve pričakovale še izjemno uspešnost obravnave.

Horatio Caine, ali pa Andy Sipowicz.⁸ Važno je, da jih prepričamo da naredijo prvi (in naj pomembnejši) korak – prijavijo zlorabo.

Iz čisto aplikativne narave bi lahko to izgledalo preprosto tako da bi pred dotično epizodo (naj si bo to CSI, NYPD Blue, Boones) povedali, da jim je sledečo epizodo najljubše nanizanke omogočila slovenska policija. V omenjeni epizodi bi se odvil fiktivni oziroma simuliran postopek pregona osebe ki izvršila spolno zlorabo (prikazali bi, kako je bila ovadena in kako so jo potem izsledili in kasneje proti njej zbrali dokaze in jo na koncu tudi obdolžili) po epizodi, pa bi objavili številko na katero naj v kolikor bi gledalci želeli pomoč (ali komu pomagati) to sporočijo. Dejansko se že sedaj, precej pogosto prikazujejo (sicer malo prirejeni) pregoni omenjenih storilcev, dodati bi morali le omenjena sporočila, kdo je ogled epizode omogočil in kontaktno številko.

V prid tovrstnemu razmišljanju govori množica prijav kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost oziroma nečloveškega ravnanja, ki so se zvrstile na policijskih postajah ali pa so bile zgolj opisane v medijih in so nastale kot posledica razkritja šokantne zgodbe o ugrabitvi Elisabethe Fritzl. Kmalu po objavi zgodbe v Avstriji je tudi slovenski medijski prostor bil skoraj poplavljen z zgodbami, ki so v neki karakteristiki podobne omenjeni.⁹ Iz navedenega lahko sklepamo, da je objava zgodbe v medijih opogumila nekaj žrtev, ki so do sedaj molčale.

Malce pogostejše posledice so dejansko večkrat zabeležene, oziroma zaznane (Mann, 2006) in se odražajo, kot prevelika pričakovanja žrtev, da bo njihov primer uspešno raziskan. Vsakodnevno vidijo namreč, kako razni policisti in forenzični tehniki uspešno razrešijo množico primerov, zato iluzično pričakujejo podobne rezultate tudi v realnosti. Temu kaže dodati še to, da serije prikazujejo delo »njihovih«, torej ameriških objektov pravnega sistema. Verjetno je zato v Sloveniji manjše pričakovanje glede raziskanosti, kot pa recimo v ZDA, saj mi nismo toliko bombardirani z domnevnim načinom dela »naših« forenzičnih tehnikov.

6 VPLIV NA STORILCE KAZNIVIH DEJANJ

Ponovno gre za enega izmed zelo pomembnih vplivov, ki bi se ga splačalo podrobneje preučiti. Obravnavane serije namreč izredno »izobraževalno« vplivajo na storilce kaznivih dejanj. Poučijo jih o prstnih odtisih, DNK-ju, balistiki ipd. Znano je, da je mnogo storilcev (med njimi vrsta serijskih morilcev) gledala raznorazne reportaže o preiskovanju kaznivih dejanj, ki so bile podobne tistim, ki so jih (ali so jih nameravali) izvesti. Gre za dokumentarne reportaže, ki so jih ali jih še prikazujejo televizijski kanali kot so Discovery Channel, National Geographic Channel, Zone reality in podobni.¹⁰ Menim, da si ni težko predstavljati kako nek bodoči storilec kaznivega dejanja zvečer zvesto spremlja serije in se ob tem, dejansko izobražuje.

Leta 2001 se je v Massachusetts-u zgodi umor. Anthony Calabro, Jason Weir in Tom Lally so načrtovali in izvedli umor stare tete Anthonyja Calabro, Marine Calabro. Vsi trije so bili v

⁸ Gil Grissom je glavni junak serije Na kraju zločina: Las Vegas (CSI: Crime Scene Investigation), Horatio Canine je glavni junak serije Na kraju zločina: Miami (CSI: Miami), Andy Sipowicz pa serije Newyorška policija (NYPD Blue).

⁹ V javnosti je predvsem znana zgodba Jožeta Klobučarja, ki naj bi bil kar osem let ujetnik romske družine Brajdič (<http://24ur.com/novice/crna-kronika/so-ga-tudi-posilili.html?ar=-popravite>). V televizijski oddaji in po tiskanih medijih pa se je pojavljalo več zgod o več let trajajočem družinskem nasilništvu.

¹⁰ Omenjeni televizijski kanali podrobno analizirajo in v stilu dokumentarca prikažejo zaznavo, prve ukrepe, preiskavo, obdolžitve, sojenje in pogosto obtožitev storilcev za določeno kaznivo dejanje, ki je ponavadi zelo škandalozno, senzacionalno ipd. Taki dokumentarci so recimo prikazani na spletni strani: <http://investigation.discovery.com/>.

svojih 20' in so uživali v serijah, kot so C.S.I., Zakon in Red in Forensic Files¹¹ in so prav na podlagi teh skovali svoj načrt. Umor je bil tako dobro fingiran, da je bila smrt pokojne razglašena za nesrečo. Le bahanje storilcev je povzročilo sum in kasneje razkritje ozadje zgodbe Ramsland, K. The C.S.I. Effect).¹² Seveda to ni osamljen primer, več podobnih zgodb navaja spletna stran Crime Library.¹³

Zagotovo bi se tudi v Sloveniji našel kakšen primer, kjer so obravnavane serije nekako vlile pogum storilcem ali pa jih »izobrazile« o določenih sledovih, ki se pri kaznivih dejanjih pojavljajo. Zato bi se lahko tudi slovenska strokovna javnost upravičeno posvetila tej problematiki.

Obstaja pa en vpliv na bodoče storilce kaznivih dejanj ali tiste, ki so dejanje že izvedli, ki se nekako ne more uvrstiti v zgornji segment tega podpoglavja. Gre za vpliv: osumljenec / storilec v informativnem razgovoru / zasliševanju. V kolikor bi nek osumljenec kaznivega dejanja gledal policijske serije bi lahko v njih prepoznal dve poglavitni stvari. Prvič, da preiskovalci dajejo poudarek na tovrstne razgovore in zasliševanja in da (tako je prikazano v serijah) se tega lotijo izrazito pripravljeni, torej s podporo dokazov, ostalih pričevanj, podatkov iz osumljenčeve preteklosti. Še večji vtis pa serije dajo, ko prikazujejo intervju ali zaslišanje, kasneje pa prikažejo, kako je zasliševalec oziroma detektiv, forenzik ipd. preko govorice telesa (pogosto tudi zgolj iz lastne intuicije) dobil mnogo koristnih podatkov. V seriji C.S.I. je pogosto prikazano, kako forenzični tehniki,¹⁴ ko zaslišujejo pričo, storilca ali osumljenca na njem opazijo materialne sledi in dokaze. Tako lahko sklepamo, da storilci ali bodoči storilci dobijo precej strahu pred tovrstnimi razgovori. Slednje bi lahko bil tako plus, kot minus za tistega, ki vodi resničen razgovor. Plus v smislu vplivanja na dejavnike za priznanja (predvsem fiziološke in spoznavne dejavnike¹⁵). Nedolžna oseba pa bi se zavedala, da je tu le za pomoč in da bo njeno pričevanje le usmerilo preiskovanje v naprej.¹⁶ Minus pa da bo ta strah bil prevelik in bo storilec raje molčal, kot pa kakorkoli sodeloval. Drug pomemben aspekt pa je za storilce kaznivega dejanja izobraževalen. V serijah so pogosto vključeni prizori, kako zasliševalec opazuje osumljenčevo neverbalno govorico. Kamera se osredotoči na njegove (živčne) roke, njegove suhe ustnice, mokro čelo, nemirne noge. Vse to (morebitnim) storilcem daje vedeti, kaj tudi pravi preiskovalci opazujejo in kaj vse lahko izdaja njihova neverbalna govorica.

V sklopu tega podpoglavja se je potrebno preučiti vpliv na t.i. morebitnim storilcem kaznivih dejanj. Na slednje bi serija s tako uspešnim odstotkom raziskanosti dejanj lahko odvzela veliko mero poguma za izvršitev kaznivega dejanja. V kolikor si predstavljamo mladega, manj izobraženega v kriminalu, ki je še neizkušen, potencialnega delinkventa, ki se šele pripravlja na izvedbo kaznivega dejanja, si lahko z precejšnjo lahkoto zamišljamo, kako imajo serije v

¹¹ Slovenskega prevoda nisem zasledil.

¹² Kasneje je tožilka, ki je vodila preiskavo bila odpuščena, ker je kljub dovoljenju sodišča posredovala nekatere dokazov iz sojenja (posnetke informatorja ipd.) ustvarjalcem 48 Hours Mystery (brez slovenskega prevoda) serije, ki je tako predstavila tudi ta primer gledalcem za TV ekrani. Ironično je, da so tako vsi trije storilci nastopali v serijah, ki naj bi jih predhodno »izobraževale« (Tatz, D. (2006). in The Informer).

¹³ http://www.crimelibrary.com/criminal_mind/psychology/csi_effect/5.html.

¹⁴ Dejstvo, da forenzični tehniki ne zaslišujejo je bilo predhodno že obravnavano.

¹⁵ Spoznavni (kot jih opisuje Umek, 2007) nastopijo kot posledica prepričanja, da so ga kriminalisti povabili na razgovor, ker imajo dovolj dokazov (kot storijo v filmih in serijah). Fiziološki pa nastopijo, kot fizična posledica na prejšnji dejavnik.

¹⁶ Tu bi se splačalo premisliti o tem, ali taka uslužnost, zavedanje, da bo njihova izjava pripomogla k uspešnejši preiskavi vpliva na verodostojnost izjav. Problem, ko ljudje zaradi želje, da bi preiskovalcem ustregli, v izjave dodajo lastne miselne zaznave, želje in predstave. Pojavlja se tudi vprašanje lažnega priznanja - oseba, ki bi preko konstantnega gledanja televizijskih serij dobila občutek pravične im vsemogočne policije, bi hitreje priznala saj bi verjela, da se bo na koncu vse pojasnilo – »kot na televiziji«

kateri »vsakega dobijo« nanj precej nespodbuden vpliv. Zopet je tu potrebno poudariti razliko med Slovenijo in ZDA, ker v slednji »bodoči storilec« gleda uspehe razrešitve primerov kaznivega ravnanja njihove policije. Slovenski »potencialni delinkvent« pa gleda »ameriške«, torej neke oddaljene, nam ne poznane in finančno-tehnično nedostopne metode. Vpliv serije, kot kriminalne preventive, bi bilo tudi potrebno empirično preučiti.

7 OSEBE, KI NISO V POVEZAVI S PREISKOVANJEM KAZNIVIH DEJANJ

Tudi tu je vpliv raznolik. Od povečanja števila študentov, ki se želijo vpisati na programe, ki ljudi usposablja za forenzične tehnike, do tega, da profesorji uporabljajo prizore iz nanizank kot pedagoški pripomoček.

Serije imajo neverjeten privlačen vpliv na gledalce. Ta vpliv je celo tako velik, da se je pri mnogih izmed njih razvila želja, da bi tudi sami postali forenzični tehniki. V Ameriki je najmanj 90 študijskih programov s tematiko forenzične znanosti. Na prostih 20 mest na Michigan State University East Lansing se je leta 2003 prijavilo 180 oseb (Stefan Lovgren, 2004). Podoben učinek imajo tudi ostale serije, ki prikazujejo določen, visoko profesionalen poklic. Na primer Urgenca (ER, NBC televizijska serija, 1994 - do danes) in zdravniški poklic ali L.A. Law (NBC televizijska serija, 1986-1994) ter pravniški poklic. Tudi Slovenija ni izjema. Veliko število študentov varstvoslovja si je z veliko verjetnostjo napačno mnenje o delu forenzičnih tehnikov, kriminalistov, detektivov, agentov, ustvarilo prav na podlagi omenjenih serij. Zasluga za tako velik vpis na Fakulteto za varnostne vede gre verjetno veliki popularizaciji in senzacionalizaciji (t.i. »Hollywoodization«) policijske dejavnosti v serijah s policijsko tematiko. Lahko bi rekli, da so študijski programi varstvoslovja najbolj reklamirani izmed vseh.

Takšen odnos oziroma dojemanje, da je znanost vznemirljiva ter »kul«, je nekaj odličnega. Dejstvo, da si »kul«, če si pameten je dober vpliv na mladino. Način razreševanja problemov s pomočjo znanosti, pameti in ne preko nasilja (»način Rambo / Terminator«) je dober vzor za mladino.

Sami grafični prizori, ki so zajeti v CSI seriji so lahko sami po sebi dober pedagoški pripomoček. Dejansko veliko predavateljev upodablja prizore iz omenjene serije, saj so odlično grafično dodelani.

8 SLOVENIJA IN SERIJE, KI OBRAVNAVAJO POLICIJSKO DEJAVNOST

V Sloveniji se torej največji dejansko opazen vpliv serij s policijsko tematiko odraža, kot povečanje števila interesentov in vpisanih na Fakulteto za varnostne vede, saj je slednja v Sloveniji tista, ki se najbolj približa pedagoški instituciji, ki usposablja kriminaliste in forenzične tehnike. Torej tiste, ki jih iz dneva v dan spremljamo na naših televizijskih ekranih. Delo diplomantov omenjene fakultete pa se od dela televizijskih preiskovalcev izredno razlikuje. V veliki meri je manj senzacionalno, adrenalinsko, stopnja birokracije je občutno višja. Četudi se gledalec serij odloči postati uniformirani policist, katerih delo je tudi prikazano v televizijskih serijah, bo v končni fazi občutil določeno razočaranje, saj se tudi to delo izrazito razlikuje od tistega, prikazanega na televiziji.

Omenil sem že, kako so na ameriške policiste pri delu letele opazke (npr. Pri CSI pa ne delajo tako!). V Sloveniji še nisem zasledil takega komentarja. Menim, da je razlog, zakaj delo naših

policistov in preiskovalcev ne ocenjujmo po »CSI kriteriju« potrebno iskati v samem izvoru produkcije serije. Večina serij je namreč tuje produkcije.¹⁷ Prav tako serije prikazujejo delovanje njihove policije, njihovih preiskovalcev in njihovih institucij. Gledalec iz ZDA, ki vsakodnevno spremlja domnevno delo njihove policije po televiziji, bo lažje padel pod »vsemogočni« vtis uspešnosti dela njihove policije, kot pa recimo slovenski gledalec, ki ima kljub globalni dostopnosti tehnologije še vedno nek »to je navsezadnje Amerika« odnos. Ameriški gledalec se bo lažje identificiral z žrtvijo (ali sorodnikom žrtve) prikazano v serijah in odnos med policistom – očividcem – žrtvijo prikazan na televizijskem zaslonu mu bo bližje. Za potrditev moje domneve in natančnejšo določitev razsežnosti CSI efekta v Sloveniji bi bila potrebna obsežnejša empirična raziskava, ki pa do sedaj še ni bila opravljena.

9 ZAKLJUČEK

Televizijske vsebine, ki so v dandanašnjem času že tako izrazito integrirane v našo družbo producirajo raznovrstne vplive na svoje gledalce, ki pa se jih ne bi smelo zanemarjati. Ena izmed glavnih ugotovitve prispevka je prav to – omenjeni tematiki se posveča izrazito premalo pozornosti. Vpliv serij se da zaznati, toda empirično še ni bil izrazito dokazan. Potreba za empirične raziskave na tem področju je torej precej izrazita. Zatorej je v samem prispevku velikokrat omenjeno, kje bi bilo pametno narediti določeno raziskavo ali študijo.

Vpliv serij ima veliko plusov in minusov. Ti plusi in minusi so po teži izenačeni. Čeprav imajo velik vpliv na sodni sistem, ker »izobrazuje« porotnike, kar je po eni strani slabo, ker porotniki zahtevajo več od preiskovalcev. Po drugi strani pa ima dobre lastnosti, saj porotniki pretehtavajo z večjo strogostjo. Izraziti problem vidim pri napačnem dojemanju dela policistov, ker ustvarja iluzične predstave o uspešnosti dela preiskovalcev. Po drugi strani ima izjemen pozitiven vpliv na mladino s svojim »znanost je kul« vodilom. Vsi pa vemo, kako težko je mladini vcepiti nekaj pametnega.

Ustvarjalci se serijam s policijsko tematiko verjetno ne bodo odrekli. Gre za kokoš, ki nosi zlata jajca. Ta segment človeka, ta želja po gledanju, kako se razkriva skrivnost bo vedno prisotna. Vojeristične potrebe sodobnega človeka bodo vedno bile apelirane s strani ustvarjalcev zabavne industrije. Menim, da CSI efekt z njegovimi predhodniki ni zadnji. Kar nekaj jih še bo. In z njimi bodo prišli novi vplivi. Toda, če ostanemo v sedanjem času, bi najverjetneje za najboljšo razjasnitev vpliva (sploh v Sloveniji) bilo potrebno izvesti še več strokovnih raziskav. Rezultate bi se dalo uporabiti v precej dobre namene. Možno bi bilo uporabiti priljubljenost likov iz serij za razbijanje mitov o zlorabah in posilstev. Lahko bi imeli še večji zastraševalni učinek, bili še večja spodbuda za znanost. Le scenariji morajo biti pravi.

10 LITERATURA IN ČLANKI

- Cole, S., Dioso, R. (2005). Law and the Lab Do TV shows really affect how juries vote? Let's look at the evidence. Besedilo pridobljeno 15.5.2008 s spletnega naslova <http://www.opinionjournal.com/taste/?id=110006686>.
- Discovery Channel http://www.discoverychannel.co.uk/crime/_home/index.shtml (27.4.3008).

¹⁷ Prevladujejo serije iz Združenih držav Amerike (CSI, Boones, NYPD Blue, ipd.) in Velike Britanije (Waking the Dead-slo. Mrtve priče)

- Forensic geology: using scenes from a popular tv crime series in an introductory geology course. Besedilo pridobljeno 8.12.2007 s spletnega naslova http://gsa.confex.com/gsa/2006NE/finalprogram/abstract_100716.htm
- <http://24ur.com/novice/crna-kronika/so-ga-tudi-posilili.html?ar> (15.5.2008).
- <http://investigation.discovery.com/>
- <http://www.leadershipcouncil.org/1/ctf/vict.html>
- Lovgren, S. (2004). "CSI' Effect" Is Mixed Blessing for Real Crime Labs. Besedilo pridobljeno 11.12.2007 s spletnega naslova: http://news.nationalgeographic.com/news/2004/09/0923_040923_csi.html.
- Mann, Michael D. (2006). The "CSI Effect": Better Jurors through Television and Science? University at Buffalo Law School. ExpressO Preprint Series. Year 2006 Paper 1430. Besedilo pridobljeno 11.12.2007 s spletnega naslova: http://works.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1000&context=michael_mann.
- National Geographic <http://www.nationalgeographic.com/> (27.4.3008).
- Ramsland, K. The C.S.I. Effect. Besedilo pridobljeno 27.4.2008 s spletnega naslova http://www.crimelibrary.com/criminal_m-ind/psychology/csi_effect/1_index.html.
- Rowe, F. W. (2004). CS TV: Crime Science on Television. Besedilo pridobljeno 8.12.2007 s spletnega naslova: <http://www.ncas.org/eyes/SE-16.1.pdf>
- Saks, Michael J. Schweitzer, N.J. (2007) The csi effect: popular fiction about forensic science affects the public's expectations about real forensic science. 47 Jurimetrics J. 357–364.
- Tatz, D. (2006). Prosecutor fired: Susan Corcoran dismissed after sharing evidence from Quincy murder case with television's '48 Hours Mystery'. The Patriot Ledger. Besedilo pridobljeno 27.4.2008 s spletnega naslova: <http://ledger.southofboston.com/-articles/2006/07/24/news/news01.txt>.
- The Informer. Besedilo pridobljeno 15.5.2008 s spletnega naslova: http://www.cbsnews.com/stories/2006/09/28/48hours/main2050967_page9.shtml.
- Tyler, Tom R. (2006) Viewing CSI and the Threshold of Guilt: Managing Truth and Justice in Reality and Fiction. The Yale law journal. Besedilo pridobljeno 12.12.2007 s spletnega naslova: <http://www.yalelawjournal.org/pdf/115-5/Tyler.pdf>.
- Umek, P. (2007). Kriminalistična psihologija, skripta. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
- Vpliv popularne nadaljevanke CSI na resničnost. Besedilo pridobljeno 9.12.2007 s spletnega naslova: http://novice.svarog.org/index.php?Novica=1665&barva_kat=4.
- Zone reality <http://www.uk.zonereality.tv> (27.4.3008).